

Foto: Björn Ljunggren

Trafiken är troligen största dödsorsaken i dag för det lilla fridlysta rovdjuret. Men om man vet hur uttern själv vill ha vägundergångarna utformade, finns fungerande åtgärder.

Där Linköpings kommun satt upp vägskyltar på tre ställen där en bäck går under vägen, har inga fler uttrar blivit överkörda.

Saknas kanter i vattentunneln går djuren upp på vägen

Trafiken är sannolikt den största dödsorsaken i dag för uttrar i Sverige. Ungefär 80 procent av de döda uttrar som inkommer till Naturhistoriska Riksmuseet är överkörda.

Uttern lever och rör sig utmed vattendragen men problemet är att detta djur inte gärna simmar under broar där väggarna och fundamenten stupar rakt ned i vattnet. Uttern vill ha stenar eller något att gå på utmed kanten för att passera under bron, annars väljer den att gå upp på land och därmed korsa körbanan. Det samma gäller vattenfyllda vägtrummor; uttern vill inte simma genom dessa utan väljer att gå upp över vägen istället.

För att hindra uttrar från att bli överkörda bygger numera

Vägverket särskilda utterpassager vid kända utterleder. Ett exempel finns i Sörmland där det har påträffats tre överkörda uttrar på E4:ans motorväg vid Sillekrog. Uttern väljer att inte ta vattenflödet mot Vedaån och Likstammen utan fortsätter längre österut och passerar då E4 på land.

När detta skrivs pågår arbete med att ersätta två stora vägtrummor som leder Vedaåns vatten under E4:an och gamla Södertäljevägen och i samband med detta görs också en uttervänlig passage, där uttern "torrskodd" kan ta sig under vägarna. Se bild intill.

HANS RING

Linköping banar väg för utterns återkomst

I Linköpings kommun fanns så sent som 2010 inga indikationer på att det skulle finnas revirhävande uttrar i Linköpings tätort, men att uttrar vandrar längs Stångåsystemet var sedan länge känt. År 2007 blev t.ex. en utter överkörd vid Tullbron i centrala Linköping. Åren därpå blev ytterligare tre uttrar trafikdödade i närheten av eller i de centrala delarna av Linköping.

Under år 2014 drog kommunen igång projektet "Uttersäkra Linköping", som beräknades kosta 1,5 mkr och pågå 2014-2017. Projektet gick främst ut på att vidta åtgärder för att uttersäkra vägpassager och därigenom minska antalet trafikdödade uttrar. Åtgärderna innebar bland annat naturliga stränder vid broar, revirmarkeringssstenar, utterbryggor, stängsling och utterkulvertar.

Det är tydligt att uttrar gärna markerar i anslutning till vägpasager. En väsentlig del av projektet har därför inneburit att iordningställa lämpliga markeringsplatser, så att uttern efter markering förmås att gå ner i vattnet och simma under vägen i stället för att gå upp på vägen.

En för allmänheten synlig åtgärd har varit varningsskyltar på tre ställen där en bäck passerar under en väg. Projektet verkar ha lyckats väl. Inga uttrar har blivit överkörda sedan starten.

Arbetet har i huvudsak kretsat kring Smedstadsbäcken, som rinner ut i Tinnerbäcken, vilken rinner ut i Stångån i centrala Linköping. Genom viltkameror har föryngring av utter kunnat

konstateras flera år i rad. Bäckan rinner upp i anslutning till Tinnerö eklandskap, ett 687 ha stort naturreservat bara 2 km från Stora torget. Området var tidigare militärt övningsområde. Här har många våtmarker återskapats.

När bäcken lämnar naturreservatet rinner den bl.a. rakt igenom Vallastaden, som kallar sig Sveriges största bo- och samhällsexpo, vilken invigs i september 2017. Under byggtiden verkar inga uttrar ha rört sig där, men alla hoppas att de återkommer nu när byggnationen avmattas. Tänk att sitta vid köksbordet eller på balkongen och se uttrar leka i bäcken nedanför!

BJÖRN LJUNGGREN

Källa: Information från Anders Jörneskog, kommunekolog, Linköping.

I Linköping pågår ett projekt för att skydda uttern. En hona med unge fotade vid vattendragen i Linköpings omgivningar avslöjar föryngring.

Foto: Viltkamera

visa uttern vägen

Foto: Hans Ring

Denna bro väljer uttern alltid att gå under. Här finns gott om stenar utmed kanterna att gå på och att lämna spillningsmarkering på.

Foto: Hans Ring

Brofundament som stupar rakt ned i vattnet utan möjlighet för uttern att gå "torrskodd" under bron. Här vill uttern inte simma under bron utan väljer att gå upp på land och över vägen.

Foto: Björn Ljunggren

Ovan: En ditlagd sten lockar uttern att markera och ta vägen genom utterpassagen till höger om brovalvet.

T.h: Spåren i snön visar att uttern väljer att gå genom den torra utterpassagen snett ovanför den vattenfyllda vägtrumman.

Nedan: Här bygger Vägverket en utterpassage (svarta röret överst) ovanför vägtrummorna under E4:an i Sörmland, augusti 2017.

Foto: Hans Ring

Sådana här vägtrummor simmar inte uttern igenom utan väljer att gå upp på vägen och riskerar därmed att bli överkörd.

Foto: Hans Ring

Foto: Hans Ring

Inventering av utterns spillningsmarkeringar. Det finns stenar under bron – där går uttern gärna och markerar.

Här har uttern vandrat under bron och lagt markeringar på betongfundamentet några meter upp från vattnet.

Vid fundamentet till en bro har minst fyra olika uttrar lämnat markeringar på samma sten.

Den karaktäristiska doften (liknar violpastiller) från uttermarkeringen försäkrar om att den är från en utter. De lämnar meddelanden till varandra med detta doftspråk.

Uttern ök

Efter snart femtio års fridlysning visar

Uttern är fridlyst i Sverige sedan 1968 och sedan dess har utterstammen sakta repat sig. År 2006 beräknade Naturvårdsverket den svenska utterstammens storlek till mellan 1500 och 2000 djur. Det är ungefär lika många uttrar som man årligen sköt under efterkrigstiden (se nedan).

I Artdatabankens rödlista från 2015 gjordes bedömningen, baserad på de inventeringar som då gjorts, att det fanns mellan 2000 och 2700 uttrar i landet. Arten klassas som nära hotad i Sverige.

Baserat på samtal med Anna Roos, forskare och uttersamordnare på Naturhistoriska museet och Mia Bisther, som gjort flera länsinventeringar i södra Sverige, samt mina egna iakttagelser i samband med inventeringar i Värmland, bedömer vi att den totala utterpopulationen i Sverige idag kan ligga över 3000 individer.

OMFATTANDE JAKT FÖRBISEDD ORSAK TILL UTTERNS NEDGÅNG

Uttern utsattes i hela Europa och även i Nordamerika för en intensiv jakt efter andra världskriget. I Sverige dödades minst 20 000 uttrar (officiell statistik) på bara 15 år, 1945-1960. De jagades dels för pälsens skull, dels för den gamla vanföreställningen att uttern förstör fisket för människan. Längre har den tänkbara förklaringen framförts att miljögiften PCB varit orsaken till utterns kraftiga tillbakagång, men man har glömt att titta på jaktens enorma inverkan på utterbestånden. PCB-halterna i de svenska uttrarna har stadigt minskat sedan 1970-80 talet, men forskningen har aldrig kunnat påvisa sådana negativa effekter på uttrarnas reproduktion som miljögiften visat på sälarna med rent fysiska defekter.

FYRDUBBLAD GEOGRAFISK SPRIDNING I VÄRMLAND PÅ 14 ÅR

Inventeringar av utter görs numera regelbundet i Sverige. Beståndet i t.ex. Värmland har kunnat följas ganska noggrant genom de inventeringar som jag har genomfört sedan 2002 tillsammans med elever vid Natur- och faunavårdslinjen på Klarälvdalens folkhögskola åt Länsstyrelsen i Värmland. Här har utterbestånden ökat både numerärt och geografiskt.

Då Värmland är stort, delade vi in länet i tre områden vilka inventerades ett i sänder för varje år. Varje treårsperiod ger alltså ett resultat för hela länet. Åren 2002-2004 hittades uttermarkeringar på sju procent av besökta lokaler, 2005-2007 på tio procent av lokalerna, 2008-2010 på 16 procent, 2011-2013 på 23 procent och 2014-2016 hittades uttermarkeringar på 29 procent av besökta lokaler.

Det rör sig alltså om en 400-procentig ökning av funna markeringar på de lokaler som besökts, som varit samma lokaler genom åren. Vi har konstaterat föryngringar på flera ställen, bland andra i norra Värmland, flera inom Torsby kommun och även i sydöstra Värmland, Brattfors, Alstern, Filipstad och Gustavsfors. I de sydvästra delarna har bara en (tveksam) eventuell föryngring anats. Gissningsvis, mellan "tummen och pekfingeret", finns i Värmland nu runt 100-120 uttrar mot uppskattningsvis 10-20 individer år 2002.

Även Stockholms skärgård har numera utter. I Västernorrland förekommer i dag arten i hela länet, vilket framgår av länsstyrelsens förnämliga redovisning av utter under åren 1989-2016. Sämst tycks bestånden dock vara utefter den svenska västkusten.

ar stadig i landet

inventeringar att en god återhämtning sker. Men hot mot arten finns även i dag.

BÅDE JAKT OCH BEVARANDEÅTGÄRDER I EUROPA OCH USA

I hela Europa, liksom i västra USA, pågår arbeten för att hjälpa utterbestånden att öka. Utsättningar görs på flera håll och i Schweiz satte man för två år sedan ut sex uttrar. En utterforskare berättade för mig att hon en dag fick se fyra uttrar: "Jag såg 66 procent av det schweiziska utterbeståndet samtidigt!"

Men samtidigt hörs på några håll i Europa och USA krav på att decimera utterbestånden för att de inverkar menligt på fisket och fiskodlingar. I Österrike vill man ha jakt på utter. IOSE, International Otter Survival Fund, rapporterar att 40 uttrar skall skjutas i anslutning till fiskodlingar i dammar i Österrikes lågland. Denna typ av fiskodlingar har en tradition som sträcker sig bakåt i tiden till 1200-talet. Men idag är detta en bisyssla till jordbruk och skogbruk. Ändå går man emot EU:s art- och habitatdirektiv, där uttern hör till de strikt skyddade arterna liksom vargen, björnen och lodjuret.

I staten Washington i USA tillåts jakt- och fällfångst på flodutter (en underart lik vår europeiska utter) från 1 november t.o.m. 31 mars. Detta gäller åren 2015-2018. Men pälsen från

uttern får inte exporteras eller säljas, vilket varit drivkraften för pälsjägare – det blir alltså ett meningslöst dödande.

NYA HOT MOT UTTERN I SVERIGE

I Sverige har hittills inga röster höjts för att kräva jakt på utter. I stället seglar andra hot upp. Forskare uppmärksammar på att PCB-halterna ökar igen och att de organiska bromföreningar, typ PBDE (polybromerade difenyletrar, flamskyddsmedel) som används i bilar, traktorer och regnkläder och PFOS (perfluoroktansulfoner och närbesläktade ämnen) som används i textilier, kläder papper och andra material samt i stor skala i brandskum, sprids och ökar i naturen, hamnar i vattnen och därmed i den akvatiska näringskedjan. PFOS är förbjudet sedan 2008. De framtida hoten utöver trafiken och miljögifter är förstörelse av habitat, att vi tar alltmer mark i anspråk för mänsklig verksamhet.

TEXT OCH FOTO: HANS RING

Läs om utterns doftspråk genom spillningsmarkeringar, i Våra Rovdjur nr 3/2015.

Någon timme gamla utterspår i leran under en bro.

Ett kort möte med en sörmländsk utter på senvintern. Bredden på nosen skvallrar om att det är en hane.

